

Stijl: het kneusje van de verhaalanalyse op school

José Vandekerckhove

Sla er de leerboeken op na, zowel de Vlaamse als de Nederlandse. Wanneer er een verhaal (novelle, kortverhaal, roman) geanalyseerd wordt, hebben de auteurs het steevast over het vertelstandpunt, de personages, de ruimte, de chronologie en noem maar op. Heel vaak echter ontbreekt de analyse van datgene wat literatuur tot literatuur maakt: de manier waarop de tekst verwoord wordt, met andere woorden de stijl.

Jn zekere zin is dat merkwaardig, want bij besprekingen van gedichten zijn alliteraties, metaforen, paradoxen, hyperbolen en andere een bijna onmisbaar onderdeel.

Ook bij analyse van redevoeringen wordt voldoende aandacht besteed aan 'hoe de redenaar zegt wat hij wil zeggen'. En zelfs bij zakelijke schrijfvaardigheid wordt stijl belangrijk geacht en heeft men het over pleonasmen, tautologieën, naamwoordstijl en passieve constructies ..., allemaal onverlaten die de leerling het beste reduceert of vermijdt. Maar als het over proza gaat wordt stijl, behoudens enkele uitzonderingen, in leerboeken zo goed als doodgezwegen. Stijl is er een nobody, een nitwit, een schlemiel of samengevat: een kneusje.

Deze situatie is in wezen ongezond omdat ze ontstaat uit een gemiste kans. Of uit een gemiste 'verplichting', want bij de doelen van literatuur in het leerplan Nederlands van de derde graad aso-kso-tso van het VVKSO lezen we letterlijk onder het kopje 'esthetische vorming':

"Literair lezen confronteert leerlingen met een taal die anders is dan het functionele taalgebruik. Ze leren er hoe een auteur een eigen stijl hanteert, met woorden die niet rechttoe rechtaan zeggen wat er staat, maar die verhullen, suggereren of ironiseren ..." (p. 44)

DE DRIE PIJLERS VAN STIJL

Literaire stijl is datgene dat je als (ge oefende) lezer vaak toelaat een auteur te identificeren nadat je amper een paar regels van hem gelezen hebt. Stijl is de manier waarop Lionel Messi, vermomd in een shirt van Real Madrid, door de wanhopige vijandige verdediging slalomt en toch op slag ontmaskerd wordt als spits van Barcelona. Een kleine test om aan te tonen dat voor een veellezers deze voetbalstijl ook in literatuurland geldt. Welke Vlaamse auteur schreef de volgende teksten? Voor de gelegenheid hebben we alle personages de naam 'Vonk' gegeven.

Stijl is de manier waarop Lionel Messi, vermomd in een shirt van Real Madrid, door de wanhopige vijandige verdediging slalomt en toch op slag ontmaskerd wordt als spits van Barcelona.

1

- Ik zal weerom in 't water moeten gaan, zei Vonk. En terstond, de daad bij de woorden voegend, liet hij zich neerplonzen. Maar een gil ontsnapte hem:
- Nondedzju! Nondedzju! Es da koud!

Er was echter niets aan te doen, zij moesten er alle in. Over de hellende oevers slibberden zij gestadig uit en het was hun onmogelijk te heffen. Eén voor één lieten zij zich neer; en aan allen ontsnapte dezelfde doffe kreet:

- Nondedzju! Nondemilledzju! Wat es da koud!

Maar, als zij er enige ogenblikken in waren, gevoelden zij de killigheid niet meer. En nu, met reuzenmoed, hieven zij nog eens. Vergeefse poging: het hek bleef staan, als een boom.

- Nondedzju! vloekte Vonk.

2

Ik had de indruk dat de whisky zich ondertussen toch was gaan manifesteren. Ik had de neiging om ononderbroken te tateren. Zo schoot me ineens die keer te binnen dat ik mocht meehelpen op het land, en dat ik met de pikdors van boer Vonk op een haar na een koe overreed. Gelukkig wist het dier zich ternauwernood te redden door in de vaart te springen. Nooit zal ik de verwijtende blik in haar ogen vergeten die ze op me wierp nadat ze weer de oever was opgeklommen. Ik herinner me dat ik stilletjes prevelde: 'Het spijt me echt heel erg. Ik wil een dier geen kwaad doen, van mijn leven niet ...'

3

Ik ben in bed gebleven tot half tien en door langzaam koffie te drinken ben ik tot half elf geraakt. De krant lezen kan ik niet. Ik trek dus maar naar mijn kantoor zoals een hond, die niet weet wat te doen, naar zijn hok trekt. En opeens krijg ik een ingeving. Is het eigenlijk wel nodig dat ik Vonk ontvang? Dat beetje geld kan ik evengoed met de post zenden ...

Waarom mijn vrouw die pijnlijke scène niet bespaard?

Om tien minuten voor elf ga ik in ons salonnetje zitten, naast de straatdeur. Misschien komt hij helemaal niet. Hij kan dood zijn. Hij kan doorgereisd zijn naar Parijs.

Bij tekst 1 (Cyriel Buysse, *Het recht van de sterkste*, 2de druk, 1984, p.109) heeft het dialectisch woordgebruik je misschien in de richting van het goede antwoord gestuwd of het archaïsche karakter van woorden als 'gestadig' en 'gevoelen'. Bij tekst 2 (Herman Brusselmans, *Het spook van Toetegaai*, 2005, p. 57) hebben de verteltrant en de absurde inslag wellicht een belletje doen rinkelen en bij tekst 3 (Elsschot, *Kaas*, in *Verzameld werk*, 16de druk, 2001, p. 487) hebben de franjeloze taal en de opeenhoping van korte zinnen je eventueel op weg gezet.

Uit deze drie voorbeelden distilleren we de drie pijlers waarop we in dit artikel de invulling van het begrip 'literaire stijl' gesteund hebben: woordkeuze, zinsbouw en verteltrant.

STIJLBEWUSTE LEERLINGEN

Leerlingen hebben vanzelfsprekend meer nodig dan drie begrippen om tot inzicht in literaire stilistiek te komen. Elk van de drie aspecten behoeft meer reliëf. Leerlingen kunnen de onderstaande tabel grotendeels uit zichzelf opbouwen, bijvoorbeeld aan de hand van een onderwijsleergesprek dat je als leraar eventueel met voorbeelden ondersteunt.

STIJL
Woordkeuze
<p>Gebruikt de auteur:</p> <ul style="list-style-type: none"> - spreektaal of schrijftaal (Vergelijk: <i>hij keek naar buiten</i> en <i>hij wierp een blik door het raam</i>); - eenvoudige, moeilijke, vreemde woorden; - neologismen, archaïsmen; - jongerentaal, turbotaal; - veel, weinig, geen adjectieven; - dialectwoorden, standaardtaal, tussentaal; - metaforen; - naamwoordstijl; - ...?

Zinsbouw

Gebruikt de auteur:

- lange of korte zinnen;
- enkelvoudige of samengestelde zinnen;
- veel nevenschikking of veel onderschikking;
- veel, weinig of nauwelijks inversie;
- een gevarieerde zinsbouw;
- anaforen, herhalingen;
- de directe, indirecte, vrije indirecte rede;
- zinnen met ingebouwde vergelijkingen;
- opsommingen, contrasten;
- veel passieve zinnen;
- uitroepende zinnen;
- sampling, intertekstualiteit;
- ...?

Verteltrant

Schrijft de auteur:

- zakelijk of emotioneel;
- cynisch, sarcastisch, parodiërend;
- humoristisch, absurdistisch;
- geëngageerd of afstandelijk;
- beschrijvend, barok;
- associatief, volgens de 'stream of consciousness';
- suggestief;
- retarderend, in lawinestijl;
- dialogisch;
- subjectief of objectief;
- op een journalistieke manier;
- ...?

Hoe kun je leerlingen nu stijlbewust maken bij de analyse van een verhaal of een roman? Op receptief niveau (= lezen) door ze te leren lezen 'hoe er staat wat er staat'; door ze niet alleen naar de inhoud of het ideeëngoed van een tekst te laten kijken, maar door met behulp van de bovenstaande tabel fragmen-

ten te screenen op hoe de auteur de dingen zegt; door ze fragmenten te laten vergelijken. Op productief niveau (= schrijven) onder andere door ze ingrepen in teksten te laten doen, teksten te laten manipuleren, herschrijven of verder schrijven.

OEFENING BAART KUNST

VERGELIJKEN

Een 'eigen stijl' kun je het beste aantonen in vergelijking met een andere stijl. Een 'eigen' stijl bestaat namelijk slechts bij gratie van andere 'eigen' stijlen. Bij wijze van voorbeeld confronteren we hier Elsschot (tekst 4) en Conscience (tekst 5).

4

Ik had mijn hoed op de schrijftafel gelegd, hield de fles tussen mijn dijen en deed vreselijk mijn best, want ik had gaarne op Boorman een goede indruk gemaakt met dit eerste karweitje. Ik wist toen nog niet dat hij volkomen vrij was van kleingeestigheid. Eindelijk werd het Lauwers echter te machtig, want nadat zijn hoofd een tijdlang al mijn bewegingen had meegemaakt, nam hij mij de fles tussen de dijen uit, zette ze op zijn knie en trok een flinke revolver uit zijn gordel. 'Geen gekheid asjeblieft', verzocht Boorman. De paddenstoel stak de loop van zijn wapen in de hals en met een enkele duw dreef hij 't res-tant van de kurk de fles in, waarna Boorman de glazen vulde.

Uit: Elsschot, *Lijmen*, in Verzameld werk, 16de druk, 2001, p. 268.

5

De gulden ridder naderde eindelijk bij de Franse benden: eer men hem vragen kon wie hij bestrijden of bijstaan wilde, viel hij op het dikste der ruiters en sloeg met zijn marteel zo moest en zo verschrikkelijk onder hen, dat zij, met vrees bevangen, elkander omverdrongen om zijn slagen te ontwijken. Alles viel voor zijn pletterende hamer, - en achter zijn paard bleef in de vijandelijke scharen een ijdel spoor gelijk het zog dat een zeilend schip na zich laat; in dier voege, al wat hij treffen kon overhoop smijtende, kwam hij met wonderlijke snelheid tot bij de benden, welke tegen de Leie gedreven waren en riep: "Vlaanderen de Leeuw! Volgt mij! Volgt mij!"

Uit: Hendrik Conscience, *De Leeuw van Vlaanderen*, bibliotheek Het Laatste Nieuws, p. 308.

Mogelijke opdrachten

Receptief niveau

Vergelijk het aantal adjectieven, het aantal 'tekenende adjectieven', het aantal zinnen, de lengte van de zinnen, de verteltrant (objectieve zakelijke enerzijds, heroïsche overladen subjectieve anderzijds) ...

Productief niveau

Herschrijf de tekst van Conscience op zijn Elsschots en omgekeerd.

Literair-historisch niveau

Je kunt aansluitend ook ingaan op het *waarom* van de stijl en via stijlanalyse het literair-historisch inzicht bevorderen (Romantiek, Vlaamse beweging, historische roman tegenover de Nieuwe Zakelijkheid waar niet 'geliteratureluurd' wordt).

DE STIJL IN DIALOGEN

Goede dialogen schrijven is niet eenvoudig. Schrijvers moeten, terwijl ze dialogen schrijven, continu aan hun lezers denken: kunnen ze nog volgen wie aan het woord is (vandaar: *zei ze, herhaalde ze* ...)? Krijgen ze tussendoor voldoende informatie over het relationele aspect, de lichaamstaal, de omgeving, over wat de personages doen en denken ...? Remmen die toevoegingen het elan van de dialoog niet af? Tasten ze het naturel ervan niet aan?

6

"Zullen we wat drinken?" vroeg ze. Ze had dorst.

Voortvarend nam ze plaats aan een van de tafeltjes op het terras.

"Hè nee," zei hij. Hij had geen zin. Hij bleef staan.

"Maar we zitten hier nou al," protesteerde zij. Ze was niet van plan uit haar stoel te komen.

"We kunnen thuis toch ook iets drinken, schat?" Hij deed zijn uiterste best vriendelijk te klinken.

"Ober! Twee koffie!" riep ze, en dacht: 'Hè, daar heb ik echt zin in.'

Uit: Renate Dorrestein, *Het geheim van de schrijver*, 2002.

Mogelijke opdrachten

Receptief niveau

In tekst 6 toont Renate Dorrestein hoe het niet moet. Laat de leerlingen ontdekken wat hier fout loopt. Ze vinden vast wel dat de dialoog buiten de aanhalingstekens nodeloos toegelicht wordt ("Zullen we wat drinken?" vroeg ze WANT ze had dorst).

Productief niveau

Herschrijf deze dialoog, vergelijk met het product van je klasgenoten en bespreek:

- Wat heb je laten staan, weggelaten of toegevoegd en waarom?
- Hoe kan het beter?

7

'Mickey, ik bel je later wel.'

'Oké.'

'Nee, wacht.' Ze had besloten dat dit het juiste tijdstip was om te zeggen wat ze op haar hart had.

'Misschien moeten we elkaar niet bellen, en ook niet schrijven, en ook niet mailen. Ik heb liever niet dat je contact met me zoekt, oké? Mickey, ben je er nog?'

'Hoezo?'

'Hoezo? Nou ja, misschien was het verkeerd wat we deden, we waren nog zo jong, we wisten niet waarmee we bezig waren...'

'Het was onschuldig.'

'Je moeder denkt daar anders over... ze hebben mijn leven tot hel gemaakt. Dat wil ik niet nog eens meemaken... Mickey?'

Hij had de hoorn zachtjes neergelegd.

Uit: Achmat Dangor, *Bittere vruchten*, 2005.

Mogelijke opdrachten

Receptief niveau

- Lees tekst 7 luidop en oordeel of je de dialoog natuurlijk, 'uit het leven gegrepen' vindt.
- Vind je de zin 'Ze had besloten dat dit het ... hart had' hier een meerwaarde of kan die beter ook weggelaten worden? Waarom?

Productief niveau

Herschrijf de dialoog à la Dorrestein en vergelijk met de originele tekst.

8

Bevalt Boekarest je een beetje? vroeg Monica me op het balkon. Ik antwoordde Nee, met mijn rug tegen de muur waar duizelingen me tegenaan geplakt hielden. Ze keek naar me en lachte, je ziet helemaal wit van angst. Zij leunde tegen de balustrade, met die glimlach van haar. Wie niet bang is om te vallen denkt niet voortdurend dat de balustrade wel eens naar beneden zou kunnen komen. Alleen dat daar is hoger dan wij, zei ze, en ze wees in de verte naar Hotel Intercontinental, alsof het een berg was. Ik liep behoedzaam in de richting van de balkonrand. Kom, zei Monica en stak een hand naar me uit. Ben ik lachwekkend? vroeg ik terwijl ik haar hand pakte. Een beetje antwoordde ze. Op een meter afstand van de balustrade bleef ik staan, ik ben altijd bang dat als ik er te dicht bij kom, mijn benen een eigen leven gaan leiden en naar beneden springen.

Uit: Andrea Bajani, *Wie houdt dan stand?*, 2010.

Mogelijke opdrachten

Receptief niveau

In tekst 8 heeft de auteur het uiterlijke kenmerk van een geschreven dialoog, de aanhalingstekens, weggelaten. Wat vind je daarvan?

Productief niveau

Herschrijf dit fragment. Schrijf daarbij de dialoog op de 'conventionele' manier. Vergelijk met het product van je klasgenoten en motiveer je ingrepen. Vergelijk daarna met het origineel en beoordeel.

Voorbeeld:

We stonden op het balkon.

'Bevalt Boekarest je een beetje?' vroeg Monica.

'Nee' zei ik.

Ik stond met mijn rug tegen de muur geplakt. Ik duizelde.

'Je ziet helemaal wit van angst' glimlachte ze.

...

DE STIJL IN BESCHRIJVINGEN VAN PERSONAGES EN RUIMTE

9

Het was een klein vertrek. Er stond een metalen bureau.

Een koffiemok stond op het bureau en een lampje en een digitale klok. Een cijfer op de klok versprong met een luide, weifelende klik. De lamp was een neonreclame voor bier. Er stond een jukebox in de hoek met een plastic vuilzak eroverheen. Ook stond er een oude divan.

En op de divan zat een man. Zijn hoofd tegen de muur, zijn gezicht in het donker. De rest van hem kon ik duidelijk zien, in een kleine kring van roze licht. Zijn colbertje hing over de rugleuning van de divan. Zijn stropdas zat los, een van die modderkleurige dassen die je op de markt kunt kopen, bij zo'n kraam die ook zakdoeken en cassettebandjes verkoopt. Zijn handen lagen aan weerskanten van hem, ontspannen met de bleke palmen naar boven in een smekend gebaar. Er zat een tatoeage aan de binnenkant van zijn linkerpols. Hij had zijn benen gespreid. Lang ontspannen. Hij had zwarte veterschoenen aan en dunne, zwarte sokken, het soort sokken van een man die ijdel is. Zijn schoenen moesten gepoetst worden en ik vroeg me af hoe ijdel hij eigenlijk wel was. Hij zat in een aantrekkelijke symmetrische houding...

Uit: Susanna Moore, *In de snee*, 2001.

10

Het was voorjaar en vroegtijdig warm. In het Oosterpark waren de magnolia's na twee weken al bijna uitgebloeid: op de takken lag nog een enkele bloemkelk, amechtig en wijdopen tussen het lichtgroen blad, en de aarde onder de bomen was met witte en roze bloembladeren bezaaid. De iepen stonden al vol in blad, de wind blies de dorre bloesem voor zich uit over de paden en veegde ze her en der in hopen bijeen.

Lin had zich gekleed op een warme dag, een witte linnen broek, tweedehands gekocht, een blauw truitje met een knoopsluiting op de schouder, ook tweedehands, de mouwen aan de korte kant. Om haar middel droeg ze een riem van okergeel leer, hij was wel twee handpalmen breed en nauwsluitend. Haar voeten had ze in open schoenen met hakken gewrongen, de van vorige zomer nog vastgegespte riempjes met een ongeduldig gekreun over haar hielen trekkend.

Uit: Oek de Jong, *Hokwerda's kind*, 2002.

Mogelijke opdrachten

Receptief niveau

- Tekst 9 en tekst 10 hebben gemeen dat ze op een zeer filmische manier geschreven zijn. Beschrijf de bewegingen van de camera in beide.

De 'camera' in In de snee zoomt in op het bureau [bureau-klok-cijfer op de klok], zoekt verder de ruimte af [panoramische beweging] en focust daarna op een man die hij stelselmatig van boven naar beneden in beeld brengt. In Hokwerda's kind zoomt de camera eerst uit [van de magnolia's en de enkele bloemkelk naar de iepen] en focust dan op Linn [broek-truitje-riem-schoenen: was de volgorde truitje-broek-riem-schoenen niet 'beter' geweest?].

Noot: In de snee werd verfilmd als In the cut (2003) met Meg Ryan in de hoofdrol.

- Beschrijving van ruimte en personages gaat vaak gepaard. De beschrijving van de personages verstrekt de lezer vaak ook karakteriële, psychologische, sociale ... informatie. Wat kom je hier via de beschrijving over de personages te weten?

Productief niveau

Beschrijf in een tiental regels een discotheek en focus op een jongen/meisje aan de bar. Gebruik dezelfde camerabeweging als in *In de snee*. De jongen/het meisje is zeer zelfzeker en wil opvallen.

CLOSE READING

Je kunt bepaalde fragmenten uit een boek in de klas aan 'stilistische' *close reading* onderwerpen. Dat is een vorm van literaire kritiek die zich toelegt op een minutieuze lezing van de tekst zelf, zonder gebruik te maken van biografische of andere extra-literaire informatie. *Close reading* gaat ervan uit dat geen enkel element in een literaire tekst er 'zomaar' staat: alles heeft zijn functie en de tekst vertoont een hechte samenhang in al zijn lagen.

11

Achter het potige eikenhout bevonden zich de duurste sterke dranken en veel van hun kleine geheimen.

(Ik wist de sleutel liggen, en de paar keren dat ze dan toch eens royaal uitgingen – naar het Bal van de Burgemeester, of het Jaarfeest van de Christelijke Middenstand, en dan ineens het nachtje door, 'want [zij, wereldwijs, eigenwijs] als een mens dan toch eens een voet buitenzet? Dan kan hij beter ineens een stevig stapke zetten. Niets lekkerder, na een nacht van dansen en vertier, dan een ferm ontbijt: een pan eieren met spek, verse boterkoeken van de bakker aan de overkant, en twee kannen ijzersterke koffie; daarna met verse moed

die beenhouwerij opengooien, en proberen uw ogen open te houden tot 's avonds, als die winkeldeur weer dicht mag' – die paar keren dus dat zij uitgingen, waren voor mij voldoende om, ook zelf het nachtje doortrekkend, en in episodes met een tussentijd van soms een half jaar, Turks fruit van Jan Wolkers en de eerste Gangreen van Jef Geeraerts; boeken waarover ik al veel had horen vertellen, zij het niet door mijn ouders, die ze nochtans gewoon in hun geheimzinnige kast hadden staan.)

Uit: Tom Lanoye, *Sprakeloos*, 2009.

Mogelijke opdrachten

Receptief niveau

- Noteer van tekst 11 alle leestekens tussen de haakjes. (, - , , , [, ,] enz.). Vind je deze 'complexe' schrijfstijl mooi?
- Getuigt dit van 'literair meesterschap' of gaat Tom Lanoye de rederijders achterna en getuigt dit alleen van 'ambachtelijk meesterschap'?
- Lees de tekst zonder het gedeelte '– naar het Bal ... dus dat zij uitgingen'. Vind je hem dan beter? Of vind je het vertragingseffect dat Lanoye inbouwt een meerwaarde? Waarom?
- Vind je het dialectwoord 'stapke' hier op zijn plaats?
- Vind je de opsomming van de bestanddelen van het ontbijt een goede stilistische keuze?
- Leg aan de leerlingen uit dat je bij deze oefening aan *close reading* doet. Vind je dat dit uitgangspunt ook bij dit fragment geldt?

HELP YOURSELF

Je kunt nog meer oefeningen verzinnen in verband met stijl, zowel op receptief als op productief niveau. Een viervoudige greep uit de grabbelton.

STIJLOEFENINGEN

Introduceer het boek *Stijloefeningen* (1947) van Raymond Quéneau. Een Parijse busreiziger ziet daarin hoe een man met een lange

nek en een raar hoedje ruzie maakt met een medepassagier. Later op de dag komt hij de querulant opnieuw tegen; die is dit keer vergezeld van een vriend die hem adviseert om een extra knoop aan zijn jas te zetten.

Dat lijkt niet bepaald de stof waarvan klassieke boeken gemaakt worden, maar het is de samenvatting van *Exercices de style* van Raymond Queneau, die dit verhaaltje op 99 stilistisch verschillende manieren vertelt, een wel zeer letterlijke illustratie van het feit dat 'style matters' in literatuur.

Lees klassikaal een paar voorbeelden uit het boek en laat de leerlingen het onderstaande gegeven op diverse manieren – één manier per leerling – navertellen (ironisch, humoristisch, overdreven, zonder adjectieven, met veel ‘moeilijke woorden, met veel adjectieven, in jongerentaal, in sms-taal, als krantenbericht, alleen lange zinnen, alleen korte zinnen ...):

Gegeven:

Een oude vrouw/man stapt op de bus. Er is geen zitplaats vrij. Niemand van de medepassagiers staat spontaan zijn plaats af. Wat doet/zegt de vrouw/man? Wat doen/zeggen de passagiers?

Lees de producten klassikaal voor en bespreek.

Eindig de les met een leuke anekdote. In transformatie 97 vertelt Quéneau het hele verhaal in 25 tussenwerpsels:

“Psst! hè! ah! oh! hum! ha! oef! hee! zeg! oh! puh! bah! oei! au! ach! hee! wat! hè! foetsie! Gut! hee! hè! hum! oho! aha!”

IN DE TRANT VAN...

Geef de leerlingen een (voldoende lang) fragment uit een verhaal. Zeg wat er verder gebeurt en laat de leerlingen het fragment verder schrijven (een tiental regels) in de trant van de auteur. Kies voor stilistisch ‘toegankelijke’ auteurs (Brusselmans, Verhulst ...).

SCHEMERZONE TUSSEN PROZA EN POËZIE

12

De dood

De dood
is een
monumentale
bloedrode kikker.

Hij zit
vraatzuchtig
aan de
oever van een
brede stroom
die de stroom
der zielen
is.

Als
een harpoen
werpt hij
zijn tong
uit.

Bedaard
laat hij
zijn kaken
malen
waartussen
het ritselt
voordat hij slikt.

Dan
richt hij
zijn harpoen
opnieuw.

Vraag de leerlingen dit gedicht in voorbeeld 12 stilistisch te ontleden (metafoor, vergelijking, herhaling, personificatie, assonantie ...). Confronteer hen daarna met het feit dat dit een fragment is uit *Bezonken rood* van Jeroen Brouwers, dat hier voor de gelegenheid typografisch in een dichtvorm gegoten werd. Ga daarna in op de stilistische schemerzone tussen proza en poëzie zowel in verhalen als omgekeerd in gedichten (bijvoorbeeld nieuw realisme).

VERTALEN

Laat de leerlingen een kort stukje uit een vreemdtalige adolescentenroman (Frans, Engels, Duits) in het Nederlands vertalen.

IDEEËN KOMEN PAS IN DE STIJL TOT LEVEN

Op 1 november 2010 stond in de *Volkskrant* een interview met Rudi Fuchs, een goede vriend van de pas overleden Harry Mulisch. Fuchs zei:

"Er wordt wel beweerd dat het in Mulisch' werk om zijn gedachten gaat, maar dat klopt

niet. Zonder stijl is een schrijver niets. Als Homerus niet over zo'n weergaloze stijl had beschikt, hadden we nooit van Achilles gehoord. En ook bij Mulisch komen zijn ideeën pas in de stijl tot leven."

Als je als leraar die sprakeloze bewondering voor 'het rood van de rode mond' op je leerlingen kunt overdragen, heb je ongetwijfeld met stijl lesgegeven.

Schrijvers zelf twijfelen niet aan het belang van

stijl. Recensenten en literatuurkenners zoals Peter Van Straaten evenmin. Over *Tsjip* van Elsschot schreef hij in *De Standaard*:

"En dan komt die geweldige laatste zin.

'Ik heb haar tegen mijn borst gedrukt en zij heeft zich niet tweergesteld.'

In het verleden heeft ze zich kennelijk wel eens tweergesteld, begrijpen we hieruit. Deze vrouw is niet meer zo gesteld op dergelijke intimiteiten. Kijk, nu heb ik al veel woorden gebruikt waar Elsschot het met één zin afkon; 'En zij heeft zich niet tweergesteld.' Hier opent zich een wereld van verdriet en vergane tederheid. Wat hieruit blijkt, is dat Elsschot een meester was in het schrappen van overbodige mededelingen. Deze zin maakt mij sprakeloos van bewondering."

Als schrijvers en kenners niet aan het belang van stijl in literatuur twijfelen; als aandacht voor stijl in teksten de leerlingen literair-esthetisch vormt en hun literaire smaakpapillen stimuleert, waarom zou je als leraar dan niet meer aandacht aan stijl besteden? In dit artikel huist daartoe een hanteerbaar en toegepast model van stijlanalyse, een driepoot die van de leerlingen lezers kan maken *"die oog hebben voor het talig 'eigene', het klinkende en zingende, het geconstrueerde, het specifieke rood van de rode mond"* zoals Kees 't Hart het zegt (*De kunst van het schrijven*, 2007).

Als je als leraar daadwerkelijk die sprakeloze bewondering voor 'het rood van de rode mond' op je leerlingen kunt overdragen, heb je ongetwijfeld met stijl lesgegeven en heb je bijgedragen tot het verspreiden van de slogan:

Stijl: van kneus tot reus!

José Vandekerckhove
Specifieke lerarenopleiding K.U.Leuven
JoséHenri.Vandekerckhove@arts.kuleuven.be